

ENERGIJA U USLOVIMA
URBANOG TERORIZMA

Radoslav Gaćinović*
Institutu za političke studije, Beograd

Rad je posvećen unapređenju bezbednosti energetskih sistema i uslova za nesmetano korišćenje svih vrsta energije. Pošto su početak XXI veka obeležile razne pretnje, izazovi i rizici koji su narušavali kako integralnu, tako i ljudsku bezbednost, pojavom svih vrsta nasilja, posebno savremenog (urbanog) terorizma, potrebno je preventivno delovanje UN, država i njihovih institucija radi zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda građana na globalnom nivou. Pošto je energija izvor života, bez koje nema funkcionisanja savremenog čoveka, terorističke organizacije će najverovatnije, kao metu svojih napada, izabrati i razna energetska postrojenja, puteve prenošenja energije, posebno stanice i podstanice energije u urbanim sredinama, kako bi kod građana izazvali strah, zebnju, defetizam i paniku, a državu kompromitovale kod međunarodne zajednice uz velike materijalne štete, prvenstveno iz političkih razloga. Zato ovaj rad ukazuje i upozorava na moguće probleme, a i načine preventivnog delovanja i sprečavanja terorističkih udara na energetske sisteme, samu energiju, a time i na čoveka.

Ključne reči: *energija, država, terorizam, urbani terorizam, preventivno delovanje, suprotstavljanje*

Tokom poslednja dva veka nauka je dostigla ubrzani razvoj i doprinela temeljnoj promeni života na zemlji. Razvoj nauke i tehnologije omogućio je savremeni pristup korišćenju minerala i energije za potrebe ljudi. Energija je naročito važna u ekonomskom životu naroda. Najviše energije troši se u razvijenim zemljama. U SAD se troši skoro 40% svetske proizvodnje nafte, 25% proizvodnje uglja i preko 30% ukroćene vodene energije (snage).¹ Predviđa se udvostručavanje potrošnje energije svakih 50 godina sledećeg veka. Upotrebu i korišćenje energije u budućnosti će odrediti mnogi faktori, a posebno: stopa priraštaja stanovništva, standard stanovništva i stepen efikasnosti korišćenja energije (nauka, tehnologija, mir na planeti itd.). Na početka XXI veka u svetu je iskorišćeno samo 17% potencijalnih izvora vodene energije, a kada bi se sve reke na Zemlji iskoristile za proizvodnju električne energije ona bi zadovoljila jedva 18% ukupnih potreba za energijom u toku XXI veka.² Ako čovek uspešno reši mnoge tehnološke probleme, atomska energija biće od neprocenjive vrednosti

* Prof. dr Radoslav Gaćinović je naučni savetnik u Institutu za političke studije – Beograd.

¹ Jovan Matović i Željko Petrović – Poljak, *Oružje, energija i treći svetski rata*, NIU Vojska i IP "TETRA GM", Beograd, 1998, str. 108.

² Isto.

za sve zemlje lišene izvora goriva, minerala i drugih oblika energije. Ali, da bi čovek sa minimalnim rizicima mogao koristiti atomsku energiju, mora prethodno do savršenstva funkcionisati sistem bezbednosti na svim nivoima države i međunarodne zajednice.

Pošto se nuklearna energija sve više koristi u svrhe normalnog funkcionisanja čoveka, posebno je značajna bezbednost nuklearnih reaktora, postrojenja i nuklearnih materijala. Na primer, pri kraju XX veka u svetu se u civilnim fabrikama proizvodilo godišnje 500 tona plutonijuma 239, a za bombu koja može da uništi grad srednje veličine potrebno je samo 10 kilograma plutonijuma. Vašingtonski Zavod za nuklearni nadzor iznosi podatak da je za bombu snage jednake onoj bačenoj na Nagasaki dovoljno 14 kilograma visokoobogaćenog uranijuma ili 9 kilograma plutonijuma. U vezi s primenom tih izotopa u terorističkim aktivnostima i opasnošću po stanovništvo, do izražaja posebno dolazi velika otrovnost plutonijuma. Prema skali fatalnih otrova, on je 20.000 puta opasniji od kobrinog otrova ili od kalcijum-cijanida. Ako se udahne samo čestica, ne veća od čiodine glave, posle nekoliko dana nastupa smrt, a manje količine izazivaju kancerogena oboljenja.³ Atomska komponenta međunarodnog terorizma sada je stvarnost o kojoj sve države moraju mnogo konkretnije da razmišljaju. Zapravo, i na početku XXI veka vrši se proizvodnja minijaturnog, a veoma opasnog savremenog oružja, pa postoje i atomske mine snage od 0,1 kilotona teške samo 37 kg.⁴ Međutim, teroristi mogu umesto atomske bombe trovanje stanovništva obaviti plutonijumskom prašinom. Jer, ako se samo nekoliko grama plutonijuma ubaci u rezervoar vodovoda voda će postati visoko radioaktivna, odnosno biće neupotrebljiva za piće i predstavljace rizik po živote ljudi. Prema mišljenju Teodora Tejlora, autora studije o opasnosti od „nuklearnog terorizma“, problem u proizvodnji nuklearne bombe jeste nuklearni materijal, koji se može kupiti na crnoj berzi, naravno uz velika sredstva. Veoma značajan aspekt nuklearnog terorizma čine napad i zauzimanje nuklearnih postrojenja (elektrane, reaktori) radi ucena pretnjom, izazivanje straha kod stanovništva i sticanje sopstvenog publiciteta. Tada može doći do antropogenih katastrofa – velikih razmera i žrtava na širokom prostranstvu. U svetu je od 1993. godine do 1999. bilo 508 nuklearnih akcidenata i u proseku više od jednog u svakoj od 434 nuklearke u svetu. Poznato je da je prvi komercijalni nuklearni reaktor ugrađen u Selafieldu. Svečano ga je pustila u rad 1956. godine tadašnja kraljica Elizabeta II. Planirano je da objekat radi 25 godina, a već je ušao u 54. godinu rada. Britanija je prva evropska zemlja koja je odlučila da zatvori jedan nuklearni reaktor – Dunrej kraj Tera na severnoj obali Škotske. Proces zatvaranja trajaće 100 godina i koštati 740 miliona funti.⁵

³ Dr Rade Biočanin, *Zaštita životne sredine u slučaju nuklearnih udesa i terorizma*, Vojno delo 1/2004, str Vojno delo 1/2004, str. 136.

⁴ Radi se o dva tipa tog oružja: SM-50 i D-444. Iako se o minijaturnim minama i granatama vrlo malo zna, činjenica je da su samo oružane snage SAD razvile čitav arsenal atomskih mina snage od 0,1 do 15 kilotona, odnosno mase 27,45 do 226,8 kilograma. Atomske mine snage od 0,1 do 15 kilotona deluju efikasno i na ciljeve zaštićene oklopom u promeru od 50 do 500 metara, što naravno zavisi i od reljefa terena. Trenutno u svetu ima više od 600 nuklearnih reaktora za proizvodnju električne energije ili za naučna istraživanja. Šta bi se desilo ako bi teroristi bacili atomsku bombu snage 20 megatona na neki od najvećih gradova u svetu. Gotovo trećina svih stanovnika tog grada bi poginula u eksploziji, vatri ili zbog radijacije u prva dva dana, a ostali građani bili bi osuđeni na lagano umiranje. Eksplozija bombe stvorila bi krater dubok 90 metara, sa prečnikom do 800 metara. Zona potpunog ili teškog razaranja obuhvatila bi 600 kvadratnih kilometara od tačke eksplozije. Požari bi besneli i na daljini od 35 kilometara od nulte tačke. (Radoslav Gaćinović, *Savremeni terorizam*, Grafomark, Beograd, 1998. str. 50).

⁵ Radoslav Gaćinović, *Terorizam*, Draslar, Beograd, 2005, str. 130.

Energija se može pojaviti u nekoliko oblika. To su: *potencijalna energija* koja postoji kao posledica položaja koji objekt ima u odnosu na druge objekte; *kinetička energija*, koja je posledica kretanja tela; *hemijska energija* kao posledica hemijskih veza među atomima supstance objekta; *električna energija*, koja je posledica naelektrisanja objekta; *toplotna energija* kao posledica zagrejanosti tela; *nuklearna energija* kao posledica nestabilnosti atomskih jezgra objekta; *elektromagnetna energija* kao energija zračenja, što može biti svetlost, radio-talasi ili drugi pojavni oblik istog fenomena elektromagnetnog zračenja. Međutim, svaki od ovih oblika energije može biti zloupotrebljena od strane terorista ili pak njihova meta.

Zakon održanja energije tvrdi da se u zatvorenom sistemu ne može menjati ukupan iznos energije, on ostaje konstantan. Ovaj zakon je posledica translacione simetrije vremena, što znači da fizički proces ne može zavisiti od trenutka početka procesa u vremenskoj osi. Prvi zakon termodinamike tvrdi da ukupan iznos energije koja uđe u sistem mora biti jednaka ukupnom iznosu energije koja izađe iz sistema uvećano za promenu energije unutar sistema. Ovaj zakon važi u svim granama fizike, uz probleme u kvantnoj mehanici. Svi oblici energije, kao što su toplotna, hemijska, električna, zračenje itd. mogu biti posmatrani ili kao kinetička ili kao potencijalna energija. Način na koji čovečanstvo koristi energiju jedan je od osnovnih karakteristika ekonomije i čitave civilizacije. Budući razvoj energetike posebno stavlja težište na obnovljenu energiju i energetske efikasnost kao ključ očuvanja fosilnih izvora energije i izbegavanja efekata staklene bašte (globalnog zagrevanja). Sa aspekta nauke veoma je značajno analizirati bezbednosne aspekte energije. To znači da je neophodno izvršiti bezbednosnu procenu izvora energije, energetske i instalacionih postrojenja posebno u stambenim objektima, gde se prema najnovijim saznanjima troši 40% ukupne energije na zemlji, kako bi se predupredili eventualni napadi urbanih terorista.

Meta napada terorista mogu biti i rashladni sistemi u kojima se čuvaju razne vrste lekova, namirnice za život, zatim elektro postrojenja i hidroelektrane. Posebno, meta terorista mogu biti veliki računarski centri koji čuvaju razne vrste dokumentacije, poverljivu dokumentaciju vojske i policije, arhive i računari preko kojih se vrše finansijske transakcije multinacionalnih kompanija. S obzirom na političke ciljeve svake terorističke grupe, velika verovatnoća njihovog udara u ruralnoj sredini mogu biti energetske stanice i instalacije u stambenim zgradama, kako bi se stanovništvo što više zastrašilo i izgubilo poverenje u institucije sopstvene države.

Postoji interakcija energetske bezbednosti i klimatskih promena. Energetska i razvojna pitanja moraju biti razmatrana u kontekstu sigurnosti snabdevanja energijom i klimatskih promena. Međutim, kontinuitet snabdevanja energijom i ublažavanje klimatskih promena prioriteta su energetske politike i značajna dimenzija dugoročnih ciljeva održivog razvoja. To se može ostvariti funkcionisanjem sistema bezbednosti, tj. slobodnog funkcionisanja svih energetske elemenata.

Energija ima izuzetan uticaj na globalnu politiku u bezbednost sveta. Postala je strateški faktor u globalnoj geopolitici. Energetska zavisnost znači prepreku privrednom i socijalnom napretku, pa je zato sigurno, pouzdano i ekonomski prihvatljivo energetske snabdevanje važno u državnoj energetske politici. Ekonomski uticaji poremećaja u snabdevanju energijom mogu biti vrlo visoki i širokih razmera. Potrošnja energije postala je najočevidnija nacionalna karakteristika koja razdvaja bogate i siromašne zemlje, pored ostalog i zbog nejednakosti razmeštaja energetske izvora i mesta potrošnje, što je i mogući izvor svetskih konflikata. Na početku XXI veka geopolitički okvir se značajno promenio. Promenile su se i međunarodne ekonomske i političke relacije, koje su stvorile novi kontekst globalnih ener-

getskih tržišta i energetske odnosa. Strateško je pitanje kako zemlje potrošači i uvoznici energije mogu osigurati svoje energetske interese u takvom promenjenom svetu, kada su pretnje bezbednosti prisutnije nego ikada, posebno od terorističkih organizacija.

Energetska zavisnost znači prepreku privrednom, ali i socijalnom napretku, pa značaj sigurnog, pouzdanog i ekonomski prihvatljivog energetskeg snabdevanja mora biti snažno naglašen u državnoj i svetskoj politici. Pitanje energetske sigurnosti postalo je aktuelno u brojnim državama kao rezultat reakcije: na porast cena nafte⁶ od 2000. godine; Kyoto obaveza ograničavanja emisija stakleničkih plinova i borbe protiv klimatskih promena; nesigurnosti vezanih uz stabilnost snabdevanja energijom krajnjih korisnika; događaja 11. septembra, rata protiv terorizma i ostalih sukoba. Glavni pravci poboljšanja energetske sigurnosti su: diversifikacija energetske izvora i goriva; otvaranje novih pravaca za dotok energije; poboljšanje energetske efikasnosti i obnovljivi izvori energije i nuklearne elektrane, kao i bezbednost i zaštita funkcionisanja energetskeg procesa proizvodnja – potrošnja energije. U tom procesu veoma su bitne bezbednosne procene u vezi sa nesmetanim funkcionisanjem proizvodnje, distribucije i potrošnje svih vrsta energije, kako na nivou stambenih objekata, tako i u okviru globalnog energetskeg sistema.

Ruralni terorizam – opasnost za energetske sisteme

Terorističke aktivnosti su u XX veku bile enigma i veliki problem za integralnu⁷ bezbednost, ali će potencijalno biti još veći u XXI veku, pa je svaki pomak u iznalaženju metoda, identifikacije i sadržaja terorizma značajan napredak ka stvaranju pretpostavki za uspešnije suprotstavljanje tom vidu nasilja. To znači da je neophodna intenzivna priprema svih, a ne samo nekih država kroz povezivanje rezultata teorije i prakse u prepoznavanju i suprotstavljanju sve češćem i opasnijem nasilju.

Proučavanjem filozofije savremenog terorizma dolazi se do saznanja da je terorizam svoj najveći uzlet doživeo u drugoj polovini XX veka, razvijajući se na osnovama otuđenosti pojedinaca i grupa, nacionalnim sukobima, tenzijama, zloupotrebi vlasti u zemljama pod vlašću diktatora i ne funkcionisanju pravnih država.

U savremenom društvu, a posebno u sistemu višepartijskog društva, potreban je novi pravac u okviru studija političkog sistema koji će se uključiti u proučavanje dubinskih dimenzija terorizma, jer će se savremene terorističke aktivnosti primenjivati brzo, u najvećoj tajnosti, a izvodiće se munjevito, stručno, sa adekvatnim sredstvima uz maksimalno iznenađenje za državu.

⁶ Ukupna vrednost istraženih i procenjenih rezervi energetskeg i mineralnih sirovina u ruskoj zoni Arktika premašuje 15 biliona (hiljada milijardi) dolara, izveštavaju ruski mediji pozivajući se na izjavu vicepremijera Rusije Sergeja Ivanova. On je, međutim, upozorio da njegova zemlja nije otkrila nijedno nalazište nafte u morima Arktika u poslednjih 20 godina, niti je u tom regionu izvršena bilo kakva nova bušotina. Agencija Finmarket navodi da je u toj zoni koncentrisana četvrtina svih svetskih rezervi ugljovodonika, više od 70 odsto rezervi nafte i 88 odsto zaliha gasa koji se nalaze na ukupnoj morskoj teritoriji Rusije. Rusija sa Arktika za sada obezbeđuje oko 20 odsto bruto domaćeg proizvoda i oko 22 odsto ukupnog izvoza zemlje, s tim što na tom prostoru živi svega jedan procenat stanovništva, od oko 142 miliona žitelja Rusije (<http://www.capital.ba/u-ruskoj-zoni-arktika-ogromne-rezerve-nafte-i-gasa>, 15.06. 2010).

⁷ Semantički integralan (lat. *Integralia*) celina, koji sačinjava celinu, potpun, celokupan, celovit. (Vujaklija Milan, *Leksikon stranih reči i izraza*, Prosveta, Beograd, 1980. godine.

Kao što je rat nastavak politike drugim sredstvima, tako je danas terorizam produžena ruka politike.

Čini se da je današnja politička misao, sa sebi svojstvenim, nedoslednim manipulativnim humanizmom, samo potvrda da je atak na čoveka gotovo univerzalna stvarnost. Jer, pošto je čovek ubio Boga, sada treba ubiti čoveka.⁸ Ali, da ironija bude veća, to se dešava u eri opšte promocije prava čoveka u međunarodnoj zajednici.

Dakle, suštinska aktivnost subjekata međunarodne zajednice treba da bude usmerena ka afirmaciji ideje koja će zaista sačuvati čoveka. U tom smislu politička kultura mora doživeti preporod i svoju aktivnost sprovesti u skladu sa civilizacijskim normama, što znači da će odbaciti nasilnu borbu za vlast putem represije, zavere, terora i terorizma. Takođe, terorizam menja metode i sredstva, prilagođavajući se razvoju društva, pa u tom smislu svi energetski potencijali mogu biti meta terorističkih udara u raznim regionima, a posebno u urbanoj sredini.

Terorističke aktivnosti su veoma složene i još uvek nisu dovoljno razjašnjene, naročito kada je reč o njihovim nosiocima i, uopšte, razlozima za postojanje savremenog terorizma. Međutim, terorizam se prvo mora opšte prihvatljivo definisati da bi se mogao prepoznati i uspešno mu se pravovremeno suprotstavljati. U tom smislu, „*terorizam je organizovana primena nasilja ili pretnja nasiljem od strane politički motivisanih izvršioca koji su odlučni da izazivanjem straha, zebnje, defetizma i panike nameću svoju volju organima vlasti i građanima*“.⁹

Civilizacija je, dakle, ugrožena nepredvidivim narastanjem terorističkih organizacija u svetu, zbog kojih turbulentno stanje može zahvatiti šira svetska prostranstva. Tome doprinose: neozbiljno shvaćena opasnost od terorizma i dvostruki standardi koje primenjuju neke velike sile. Kada je reč o borbi za suzbijanje terorizma, ona je danas višestruko ograničena, jer se ogromna sredstva i energija usmeravaju na posledice, umesto na otkrivanje uzroka¹⁰ terorizma. Sigurno je da se terorizam ne može iskoreniti korišćenjem samo vojne sile, već menjanjem ukupnih društvenih odnosa, razvojem demokratije i masovnim edukovanjem celokupnog društva o tom problemu. Ozbiljna borba protiv terorizma uslovljava jednak odnos prema svakom terorizmu. Terorizam se ne sme klasifikovati na mali ili veliki, naš ili njihov. Svaki terorizam predstavlja pravu pošast protiv kojeg UN, velike sile, a onda i svi ostali, moraju pokrenuti iskrenu, istrajnu i konkretnu antiterorističku aktivnost. Veoma je bitno reafirmisati osnovne principe međunarodnih odnosa, odnosno osnove međunarodnog javnog prava, a pre svega princip suverene jednakosti zemalja. Izgradnjom pravednih ekonomskih odnosa u svetu i zaustavljanjem daljeg produbljivanja ekonomskih razlika između bogatih i siromašnih afirmišu se i osnovni principi borbe protiv terorizma i drugih vrsta nasilja.

Politički stav da cilj opravdava sredstvo obeležio je celokupnu istoriju sa užasnim posledicama za čoveka. Nažalost, od svog postanka do danas taj princip se nije promenio, samo su se suštinski menjali oblik i način njegovog ispoljavanja. Dakle, njegova antihumanistička suština je i dalje prisutna, usmerena protiv osnovnih ljudskih prava i građanskih sloboda čoveka zato što je on sveden na objekat upotrebljen za ostvarivanje političkog cilja.

⁸ Mikel Dufrenne, *Za čoveka*, Nolit Beograd, 1972, str. 340.

⁹ Radoslav Gaćinović, *Antiterorizam*, Draslar, Beograd, 2006, str. 26.

¹⁰ **Uzrok** je pojava ili proces koji izaziva promene na drugim procesima i pojavama. Budući da su društvene pojave polideterminisane, promene na drugim društvenim pojavama i procesima obično izaziva uzročni kompleks. Zbog dinamične strukture društvenih pojava i procesa, uzročni kompleks je promenljiv. Jedna pojava ili proces, u uzročnom kompleksu naziva se neophodni uslov. Ako jedna pojava ili proces sami izazivaju posledicu naziva se dovoljan razlog (Miroslav Vujević, *Uvođenje u znanstveni rad u području društvenih znanosti*, Informator, Zagreb 1998, str. 229).

Dakle, suštinska aktivnost subjekata Organizacije UN treba da bude usmerena ka afirmaciji ideje koja će zaista sačuvati čoveka. U tom smislu politička kultura mora doživeti civilizacijski preporod, što znači da će odbaciti nasilnu borbu za vlast putem represije, zavere, terora i terorizma.

U uslovima siromaštva, bede, ekonomskih i političkih kriza, stvaranih ili navodnih istorijskih nepravdi, prirodnih katastrofa ili kataklizmi ili nezadovoljstva masa sopstvenim stanjem, standardom ili inhibicijama različite prirode, nalazi se izuzetno pogodno tlo za pojavu novih diktatora, koji će demagoškim obećanjima o zaštiti i spasu nacije ili države uspeti da se nametnu narodu i da, sve u ime uzvišenih ciljeva, počnu da vrše teror ne samo prema spoljnim neprijateljima, već i prema svojim podanicima. Takva zakonomernost pojavljuje se u gotovo svim istorijskim primerima diktatorske vlasti. Veliki politički mislioci u istoriji, kao što su Hobs, Lok, Makijaveli i Ruso razmatrali su ovu temu i sugerisali mehanizme zaštite od terora i uzurpirane vlasti, ali do sada to nije pomoglo da se stanovništvo uspešno suprotstavi diktatorima i nosiocima terora. Tema je očigledno večna, kao što su večne i tendencije vladodržaca da po svaki cenu, makar i terorom, opstanu na vlasti, uprkos institucijama izbora, civilne kontrole, političke reprezentacije naroda, naroda kao nosioca suvereniteta i sl. Evropska unija definiše terorizam kao namerni akt koji može naneti ozbiljnu štetu zemlji ili međunarodnoj organizaciji, počinjen sa ciljem da se ozbiljno zastraši stanovništvo, neopravdano primoravajući vladu ili međunarodnu organizaciju da nešto učini ili da se uzdrži od svakog činjenja, ozbiljno destabilišući ili uništavajući osnovne političke, ekonomske ili društvene strukture pomoću napada život ili fizički integritet neke osobe, kidnapovanja, uzimanja talaca, zauzimanja letelica ili brodova ili proizvodnjom, posedovanjem ili transportom oružja ili eksploziva.¹¹

Kako sprečiti terorističke akcije na energetske sisteme u ruralnoj sredini

Urbani terorizam¹² je u poslednjim decenijama zadao najviše problema organima državne zaštite u mnogim zemljama u kojima je prisutan. Veoma je opasan, prikryeno deluje, iznenada se pojavljuje i teško se pronalaze baze terorista u velikim urbanim centri-

¹¹ Ignacio Pelaes Marques, *The Contribution of the European Union*, in UNITED NATIONS OFFICE FOR DRUG CONTROL AND CRIME PREVENTION, SYMPOSIUM: COMBATING INTERNATIONAL TERRORISM: THE CONTRIBUTION OF THE UNITED NATIONS, 2003, str.108

¹² Intelektualni začetnik modernog urbanog terorizma bio je Franc Fanon (Frantz Fanon), koji se, nakon završenog medicinskog fakulteta u Francuskoj 1954. godine, zaposlio u glavnom gradu Alžira. Kasnije je Fanon radio kao psihijatar u Alžiru i kada su Alžirci podigli ustanak protiv Francuza prešao je na stranu pobunjenika. Fanon je verovao da su pritisci koje je vršio eksploatatorski imperijalizam bili glavni uzroci intelektualnih bolesti u Alžiru. Njegov način borbe bio je nasilna revolucija, sa gerilskim ratom i terorističkim akcijama. Fanon je smatrao da se terorizam ne sme izvoditi protiv civilnog stanovništva, jer bi se tako odvratile pristalice od podrške revoluciji. Njegove ideje bile su veoma prihvaćene u zemljama trećeg sveta, a u Latinskoj Americi doživele su pravi uzlet. Glavni nosilac ovih ideja u Latinskoj Americi bio je Karlos Marigela. On je bio brazilski pravnik, vođa komunističke partije, a kasnije vatreni revolucionar i terorista. Brazilska policija ga je ubila iz zasede 1969. godine u Sao Paolu. U svoja najvažnija dva dela „Oslobođenje Brazila” i „Mali priručnik o urbanoj gerili”, Marigela je sastavio uputstva o praktičnom vođenju terorizma. (Džonatan R. Vajt, *Terorizam*, Alexandria Press, Beograd, 2004. godine, str. 226-229).

ma. Praktično, svaki prozor, podrum ili krov može biti mesto odakle teroristi mogu delovati. Urbane teroriste karakteriše konspirativnost visokog stepena. Pre podne oni su „uzorni građani“, studenti, profesori, a kad se spusti noć njihove „alatke“ su eksplozivni, bombe... tek kada se oni (izvršioци terorističke akcije) nađu na sigurnom mestu oglašavaju se i preuzimaju odgovornost za sprovedene terorističke aktivnosti.

Urbani teroristi obično biraju „meke“ mete (civilni, slučajni prolaznici, turisti...) i obično su napadi neselektivni. U novije vreme potencijalne mete terorista u urbanoj sredini mogu biti sva energetska postrojenja, jer teroriste karakteriše afektivna indiferentnost, nikad im nije dosta krvi nedužnih, zločine ponavljaju čak i kad se nalaze u policijskoj blokadi. Urbani teroristi obično su ultradesni. Cilj urbanih terorista je izazivanje haosa, provociranje države da sprovede nasumice teror, kako bi stradalo što više nedužnih ljudi. Zato otkrivanje fizičkih izvršilaca urbanog terorizma nije do kraja završen posao. To znači da organi zaštite moraju otkriti glavne ideologe terorizma, a ne samo izvršioce. To je u jednom trenutku uspeo Nemcima i Italijanima tek onda kada su snage bezbednosti provirile u konspirativno jezgro urbanog terorizma. To nije uspeo Špancima, Francuzima i Britancima, ne zato što su imali respekt prema teroristima, već zato što je tamo urbani terorizam pustio duboke korene. Jedinice za antiterorističke aktivnosti ne mogu na klasičan način voditi borbu protiv urbanih terorista. Borba mora biti selektivna, a akciju vode specijalizovani antiteroristički timovi. Dakle, mnogo je teža borba protiv urbanog nego ruralnog terorizma.

Antiterorističke aktivnosti u urbanoj sredini su najkomplikovanije; veoma ih je teško uspešno sprovesti bez stradanja civilnog stanovništva. Teroristi u urbanoj sredini su najveći izvor straha, zebnje, defetizma i panike. Kod stanovništva se stvara stanje psihološke nestabilnosti, jer se nikada ne zna ko će biti naredna žrtva terorističkog nasilja. Ljudi se ne plaše onog što je prošlo, već neizvesnosti koja može doći. Teroristi u urbanoj sredini primenjuju totalnu maskirnu disciplinu. Upravo zato je najkomplikovanija antiteroristička akcija u urbanoj sredini, jer jedinica koja se angažuje mora delovati selektivno, tj. samo na teroriste, kako bi građani bili zaštićeni i nepovređeni u akciji, što je zbog velike fluktuacije stanovništva u gradovima veoma teško, nekada i nemoguće. Urbani terorizam je veliki problem svake države na čijoj teritoriji je aktivan. Zato se ta vrsta terorizma mora „seći“ u samom nastanku; nikako se ne sme dozvoliti narastanje – omasovljenje urbanog terorizma zbog nesagledivih posledica po sistem bezbednosti mesta i regiona. Uopšte, urbani terorizam je veoma teško identifikovati zbog konspirativnosti terorista, načina ponašanja i taktike njihovog delovanja. U urbanoj sredini terorizam se omasovljava po principu trojki, pa niko od urbanih terorista ne zna njihovo stvarno brojno stanje.

Ako u nekoj urbanoj sredini deluje manja teroristička grupa i na vreme se locira, državna zaštita ulaže sve napore da se njihovo delovanje onemogući mirnim putem. Međutim, ako to nije moguće, dok traju pregovori aktivira se jedinica za antiterorističke aktivnosti koja vrši blokadu šireg rejonu gde su teroristi locirani. Zatim se sužava blokada na objekat u kojem se teroristi nalaze. Pre svake konkretne aktivnosti antiterorističkih struktura obavezno se obezbeđuju svi parametri objekata od nacionalnog značaja, među kojima su svakako energetske sistemi i sama energija kao izvor života. U međuvremenu se privremeno evakuše stanovništvo iz objekta i uže okoline, gde se izvodi antiteroristička aktivnost. Pre upada u objekat mora se utvrditi da li teroristi imaju taoce, koliko ih ima, kako su naoružani, i da li među njima ima terorista samoubica. To je zaista teško utvrditi, ali koriste se i specijalizovane bešumne bušilice koje buše zid debljine i do jednog metra,

zatim se u bušotinu postavljaju minijaturne kamere kako bi se utvrdile već pomenute činjenice ili se pak kroz njih ubrizgavaju gasovi¹³ za privremeno onesposobljavanje ljudi. Radi toga antiteroristička jedinica koristi i toplotne senzore. Kada se utvrdi činjenično stanje, pravi se plan akcije u koju su uključeni helikopteri, borbena oklopna vozila, ekipe prve pomoći, psi tragači i, naravno, pregovarački timovi. Ako je urbani terorizam prerastao u masovniji oblik nasilja, razbacan po urbanoj sredini po principu tigrove kože, kada teroristi svake noći menjaju mesto boravka, država je u velikim problemima. Jer, ako bi se donela odluka da se država obračuna sa tako masovnim urbanim terorizmom, javlja se veliki broj problema – kako utvrditi i identifikovati teroriste; kako dokazati njihovu terorističku nameru, jer se za neku akciju koja traje minutima teroristi pripremaju godinama. Kada se, ili ako se, to sve utvrdi, neophodna je privremena evakuacija skoro celokupnog stanovništva te urbane sredine pre otpočinjanja završne antiterorističke akcije, što je veoma teško i komplikovano izvesti, pa se i uspeh same akcije dovodi u pitanje. Imajući u vidu iznete činjenice, preventivno delovanje u urbanoj sredini je nezamenljivo, i tu mora dominirati neprekidna aktivnost tajnih službi i stanovništva.

Literatura

- [1] Džonatan R. Vajt, *Terorizam*, Alexandria Press, Beograd, 2004, str. 226-229.
- [2] Radoslav Gaćinović, *Terorizam*, Draslar, Beograd, 2005.
- [3] Radoslav Gaćinović, *Antiterorizam*, Draslar, Beograd, 2006, str. 26.
- [4] Jovan Matović i Željko Petrović – Poljak, *Oružje, energija i treći svetski rata*, NIU Vojska i IP „TETRA GM”, Beograd, 1998.
- [5] Rade Biočanin, *Zaštita životne sredine u slučaju nuklearnih udesa i terorizma*, Vojno delo 1/2004, Beograd, 2004.

¹³ Efekti emitovanja gasa moraju biti relativno brzi. Zbog nepoznavanja efekata delovanja svih vrsta gasova javile su se hipoteze da antiterorističke jedinice primenjuju opšte anestetike, koji se u organizam unose inhalacijom, hipnotike i analgetike. Ruske vlasti izdale su zvanično saopštenje da su njihove antiterorističke jedinice u talačkim situacijama koristile „fentanil”. Radi se o analgetiku koji se koristi za stvaranje i održavanje anestezije. Kao sredstvo protivotrova korišćen je „nalakson”. To je farmakološki aditiv opijata, a posebno se koristi prilikom trovanja morfijumom. Pored toga „nalakson” je moguće koristiti kao antidot „fentanila” ! Najzad, moguće je da su „halotan” i „fentanil” korišćeni kao smeša. Ona je formirana da bi se eliminisali efekti poput prestanka disanja koje nastaje delovanjem „fentanila” (I. Lazarević: *Hemijska sredstva za privremeno onesposobljavanje u protiv-terorističkim jedinicama*, Novi Glasnik 2/2004).